

BIOGRAFIA | PETRARCA | BENET ROSSELL | PERFIL

El fill del Montsec

Cristina Giorgi

ARTISTA

Viuda de Benet Rossell

Fill d'Àger, Benet Rossell va viure a Tremp fins als disset anys, quan va baixar a Barcelona per anar a la Universitat, però a l'estiu tornava a Àger, a la casa pairal, i es retrobava amb el miracle de la llum eterna de la Vall que acabà per convertir-lo en artista.

La seva obra evoca sovint les emocions viscudes en aquell temps: quan el 1982 presenta a la Galeria Trece de Barcelona la instal·lació *Montsec és sec*, la inspiració és clara. I al final de la vida va filmar el seu Montsec de dalt a baix, li va cantar, hi va plantar els seus quadros, i va dedicar-li poemes i garrotins.

D'infant, la relació amb Lleida va ser escassa: en Benet explicava que havia d'anar-hi a examinar-se a final de curs. "Ens aixecàvem d'hora, agafàvem un d'aquells autocars que de tanta pudor de benzina que feien ens marejàvem tots abans del primer revolt, i així de Tremp a Lleida. Quan arribàvem al Roser havíem tret l'ànima per la boca, i malgrat el desori de la panxa aprovàvem, qui ho havia de dir!"

Si la Vall i una infantesa a l'aire lliure marquen la seva personalitat, el descobriment de l'art orienta la seva vida. Tal vegada, aquells inicis de noi de poble li van permetre copsar que la creativitat és arreu. En Benet va col·laborar a bastament amb creadors de Ponent, com Paco Betriu, amb qui es va iniciar en el cinema, o Àngel Jové, que es proclamava masover de la seva masia, una dignitat cobejada per Carles Hac Mor i Esther Xargay. Amb ells va compartir poesia, accions, textos, projectes i, per damunt de tot, amistat i la mateixa concepció d'allò que és Cultura. Va il·luminar poemaris de Jaume Pont i Carles Maria Sanuy, amb Pac Fité va somiar temps remots a la vila d'Àger, i amb el més jove, Antoni Pinent, va compartir cinefilia i un profund respecte mutu com a intel·lectuals i creadors.

Gran rodamón, en Benet va viure més de vint anys a París, els bons, maig del 68 inclòs. Va viatjar durant 13 mesos per l'Índia i el Nepal entre el 66 i el 67, quan transcendien les paraules de Krishnamurti, els Beatles i la Beat Generation cercaven veritats i experiències psicodèliques per aquelles contrades, i Terry Riley, La Monte Young, i Benet Rossell van descobrir Pandit Pran Nath i que amb una sola nota n'hi ha prou per a fer música. Des de París va

recórrer Europa, i va exposar arreu. Va passar llargs períodes a Nova York, i l'Anthology Films Archives, del mític Jonas Meckas, li va dedicar una retrospectiva el 1990. A mitjan dels vuitanta va tornar a Barcelona per continuar la seva obra en un ambient més apaivagat.

També en aquells anys, concretament el 1986, Lleida li va concedir la Medalla Morera, després va venir la seva primera gran exposició a la capital del Segrià, quan es van plantar les bases d'una relació entre l'artista i la ciutat que ens ha portat fins aquí, i més exposicions, i la incorporació de tres escultures monumentals al seu patrimoni urbà...

Ara que estic llegint *Elogi de la vida solitària* de Petrarca, parlo amb l'autor i en Benet intervé sovint en la conversa, que flueix suaument; és obvi que nosaltres li passem per alt certes afirmacions sobre les dones, que avui el durien a la presó de cap, però el seu elogi de la vida solitària, o l'exaltació de la passió pel coneixement, m'ajuda tant a apreciar la meua actual vida solitària que el sento com un amic. És mort Francesco Petrarca? No, és patrimoni, com les figures persistents del Cogul, o l'obra de Benet Rossell.

Des de final dels seixanta ha fet cinema, professional, experimental, i d'artista, i les seves pel·lícules, conservades ara a la Filmoteca de Catalunya, formen part dels fons de museus com Beaubourg, el Macba, el Reina Sofia o el Jaume Morera.

Com a poeta ha publicat en revistes i editorials d'avantguarda, ha participat en un munt de recitals poètics amb els seus contemporanis, i sempre ha impulsat la poesia.

Com a plàstic ha conreat totes les disciplines, tastaolletes de la vida que tot ho volia saber, el trobem en Salons i Biennals internacionals, en Museus i galeries de primera i també en espais alternatius "on l'art viu als racons."

Ara, la ciutat de Lleida rep, per voluntat d'en Benet, el corpus de la seva obra, esdevé el lloc on conèixer-la, i contrau la responsabilitat de custodiar-la, difondre-la, i situar-la dins un discurs propi, que partint de l'àmbit local conflueixi amb els moviments més avantguardistes del planeta i posi en relleu les especificitats de l'art creat des de Ponent, perquè els nostres artistes ens donen veu, ens representen arreu, i són la cara més original que podem oferir. ■

EDITORIAL | ART MONTSEC | VIVÈNCIES

Impregnat d'Àger

De jove signava les seves obres com a Beni. Eren les espurnes del que esdevindria més endavant i encara no formava el nom complet. El cel d'Àger, els turons del Montsec d'Ares, les vivències a Tremp, modelarien des d'un principi en Benet Rossell un esperit inquiet, creador, obert com el paisatge que l'envoltava i que el va dur a buscar la seva expressivitat en múltiples canals. La pintura, la prosa, la poesia, el cinema o la fotografia només van ser mitjans per expressar allò que amb la visió d'artista volia transmetre a aquells que el volguessin escoltar. En aquest número del *DiS* volem fer una aturada en el temps per passejar en les vivències d'aquest mestre multidisciplinari d'Àger posant veu a aquells que el van conèixer i van conviure amb el seu esperit creador.

Però també esperem que, a través de la lectura dels textos dels qui hi col·laboren, vostès, lectors, aprofundeixin en la figura i l'obra d'en Benet, un lleidatà que va viure des de dins el Maig del 68 a París, va buscar l'espiritualitat al Nepal o l'Índia, va confluïr amb creadors d'aquí i de fora, fos quina fos la seva disciplina artística.

Cristina Giorgi ens presenta el Benet artista, poeta, plàstic, lligat al Montsec i poderós rodamón. Francesc Fité s'endinsa en la mirada metafísica del creador cap, un altre cop, al Montsec i centra un perfil d'una persona capaç de crear un univers creatiu amb una visió única de la realitat. I Jaume Pont ens endinsa en la figura del Rossell pensador, escriptor, *patafísic*, i coincideix amb Fité a destacar aquest univers propi i interior del creador d'Àger i que defineix com a *rossellia*.

Així doncs, els recomanem que s'impregnin d'aquest univers i de l'esperit que el cel i la terra d'Àger i el Montsec van confluïr en aquest artista global, metafísic, somniador, obert i inquiet. Si ho fan, podran tornar a passejar pels carrers de Lleida ciutat i observant les formes naturals, arrodonides de l'*Ametlla com balla*; la força i esperança expressada en *una salut de ferro* a l'Hospital Arnau, o les formes que cerquen en totes direccions i arriben a tot arreu del recuperat de l'oblit d'un magatzem *Arbre Paer*, podran comprendre la força creativa que va ser capaç de transmetre Benet Rossell i arribar, potser, a una conclusió agosarada que es resumiria girant una expressió popular: "A cops, la natura és capaç d'imitar l'art". ■

Edita Diari Segre SLU **President** Robert Serentill **Utgés**
Director Executiu Juan Cal **Director de Redacció**
Santiago Costa **Subdirectora** Glòria Farré **Consell de Redacció** R. Banyeres, J. Barrull Castellví, C. Díaz, Tx. Martínez. **En aquest número** Cristina Giorgi, Francesc Fité, Jaume Pont, Joan Codina, Marc Masdeu, Lorenzo Plana, Marisa Torres i Txema Martínez. **Disseny** Miquel Àngel Poch **Impressió** Lerigraf, C. Premsa, 2 - Alcoletge **DL** L-1771-2015 **Periodicitat** mensual.

Del Benet, la ullada al Montsec

FRANCESC FITÉ
HISTORIADOR I PROFESSOR D'ART

Ara quan el record, la nostàlgia de la seva presència ens incita a cercar indrets, referències, senyals de les seves petjades, i mirem de paralitzar el temps estantís del seu record, el seu recorregut, la seva trajectòria, la seva obra immensa i plural ens omplen de paüra i ens inciten a rellegir-la en la seva totalitat, a pouar en el seu vast univers, ja llegat universal del quotidià, metafísic i microòpera de la seva visió vital i única de la realitat.

I cerquem d'abastar aquest immens univers minimitzat sense adonar-nos de la seva dimensió crescuda fins l'infinit a través dels seus dibuixos creatius d'escenificacions de la vida diària, resumida irònicament, com una crònica de lectura continuada i sense interrupcions que

la memòria i les vivències del Benet han anat fixant, més enllà dels paranys del temps i l'oblit, plasmats en espais sorgits del seu propi impuls i la gestualitat de la seva pintura de pinzellada àmplia, a través de la qual han sorgit els escenaris idonis per les microrepresentacions que ens duen a experimentar les seves visions èpiques i minimalistes, dins d'escenaris sense referents, emanats de la seva ment creativa.

És aquest un univers que té un referent constant, el Montsec, el seu escenari de punt de partença i d'arribada, d'identitat i descans; la terra dels seus avantpassats d'ençà fa més de set-cents anys, on destaca la figura del seu avi, el "Jaumet del Barbut", ermità i saurí. La ullada al Montsec en la seva trajectòria és una constant i Colobor,

antic santuari i lloc d'acollida de pelegrins i viatgers a la vall d'Àger, la vivència més íntima, no endebades foren els seus avantpassats durant més de cent anys els seus custodis. Aquest vincle, cal no oblidar-ho, es traduirà en la voluntat de posseir un espai propi que es concretarà en la "Masia del Benet", prop de Colobor i als peus de l'ermita de Pedra, des d'on es visualitza tota la vall que el veié néixer, i lloc on va concebre alguns del seus projectes més preuats, com segurament el del *Montsec és sec* i el de l'*Ametlla del Montsec*, que traslladà a Nova York i fou preàmbul de futurs projectes com el de l'*Ametlla com balla*, la gran escultura que, tatuada amb delicades "benigrafies", actualment presideix la plaça de l'Escorxador de Lleida.

Aquesta ullada metafísica, ancestral, del Montsec queda corroborada i plasmada també a través de produccions audiovisuals realitzades per ell mateix o actuant com a actor o comentarista de la seva obra. Àger, el Montsec, és un referent en la seva trajectòria creativa, com ho són també, en una altra dimensió, la ciutat de Tremp i la de Lleida. Tremp perquè fou el lloc on va viure la seva adolescència i va estudiar el batxiller per haver-s'hi traslladat els seus pares a viure, quan ell tot just endegava la seva trajectòria artística en el camp del teatre i el dibuix, de forma encara incipient. L'altre referent en la seva obra de vocació universal des de la seva terra, sens dubte, és Lleida. Hem parlat de la gran escultura de l'*Ametlla com balla*, evocació poètica del Montsec, fixada a Lleida, però hi ha altres obres i exposicions que tingueren com a escenari Lleida. La primera l'any 1982, quasi coincidint amb la famosa riuada del Segre, ja que s'inaugurava a la Llibreria Ereta, quan tot just s'havia restituit l'enllumenat als carrers del nucli històric. Tot i així, l'obra més significativa és sens dubte l'*Arbre Paer*, que simbolitza molt bé la llarga i històrica trajectòria d'una institució tan antiga i tan

significativa per a la ciutat de Lleida. Aquest recorregut transparent i fonedís que s'inicia al Montsec, al carrer de Sant Martí de la Vila d'Àger, on neix, i que escalant les cingleres del Montsec culmina a Santa Lis, serà el trajecte iniciàtic que esdevindrà punt de partida de la seva vocació universal que el durà a viure a París i tantes altres ciutats d'Europa i d'Amèrica i l'Índia, on descobrirà l'essència espiritual de la seva identitat que l'acompanyarà al llarg de tota la seva trajectòria vital, visible en múltiples manifestacions, sobretot en la seva escriptura pictogràfica i signica, on la ullada al Montsec es combina amb l'oriental, esdevenint un sol canal visual de comunicació. En algun indret del Montsec deuen restar petjades del seu darrer viatge vers l'eternitat, potser al Cantal de l'Ignasi, o a la Canal de Xurulla o, millor, al Canal de l'Embut, on les hores es desgranen pausadament, mentre el sol viatja silenciosament vers Ponent. En algun lloc imprecís, proper a Colobor, de ben segur, on esclata vibrant la llum que el captiva. Un viatge que podem evocar i percebre a través de moltes de les seves obres. Una ullada al Montsec és suficient, per sentir i intuir el seu batec en l'obra del Benet. ■

parla, paraula escrita i oralitat, cultisme i veu brollada del terror. No ens ha d'estranyar, doncs –aquest és un dels seus trets essencials–, que els seus poemes barregin tan sovint materials pobres, degradats o prosaics amb altres de cultes, ni que l'oralitat vagi de la mà d'un pregon sentit literari. La jugada no enganya: una vegada aquests materials al seu gobelet, un cop llençats al tapet del poema, l'espectacle fònic i la capacitat combinatòria comencen a actuar, transformant el camp més erm en una manifestació festiva de realitats màgiques, misterioses i estranyes, folles de tan obsessives.

El món al revés: Benet Rossell, patafísic

Des d'aquest tombant, Benet Rossell fa seva una realitat poètica alimentada molt sovint per la paròdia i una mena d'al·lucinació clarament grotesca. I ho fa perquè amb el grotesc retroba la mirada eticoestètica d'una naturalesa descentrada –la del món al revés– i amb la paròdia dona la volta a la serietat institucional, raonable i complaent, de la vida. Tot això té una llarga tradició, com és ben sabut, des d'El Bosch al moviment dada i els surrealistes, del Postismo i la Patafísica a Samuel Becket o els silencis inspiradors de John Cage. Amb aquesta posició Benet Rossell col·loca la seva poètica al marge del patetisme i l'humanisme sentimental. El riure que acostuma a recórrer els seus poemes esdevé un esclat d'entusiasme i, alhora, un *uppercut* imaginatiu que fa trontollar el sentiment tràgic de la vida. En el seu lloc s'ageganta la visió d'un món travessat de soca-rel per l'absurd vital.

He citat el Postismo (1945) i la Patafísica (1948), i no ho he fet debades. Recordem que aquests dos moviments van arrelar en l'exemple surrealista mutant-lo, estafent-lo i adaptant-lo als seus interessos, com també feia el poeta d'Àger amb tot el que deia i feia, escrivia o creava. En la poètica benetiana, la Patafísica –el moviment cultural al qual el gran Alfred Jarry (*Gestes i opinions del doctor Faustroll, patafísic*, 1911) va donar nom i que s'ocupava de l'estudi de les solucions imaginàries i les lleis que regulen les excepcions– va molt més enllà d'un simple posicionament estètic. En realitat ser patafísic comportava una actitud revulsiva a l'hora de mirar i entendre el món, de capgirar el sentit unívoc de les normes generals o universals, amb la finalitat de substituir-les per les transgressions particulars al límit de l'absurd. Les excepcions es convertien així, patafísicament, en pistoles carregades d'un humor dissolvent.

Benet Rossell se sentia fascinat per la patafísica encarnada en l'esperit de Jarry i en els sàtrapes *pataphysiciens* –així s'anomenaven– que fundarien el 1948 el Col·legi de la Patafísica. Raymond Queneau, Marcel Duchamp, Erik Satie, Boris Vian, Joan Miró, François Caradec, Fernando Arrabal o Julio Cortázar en reconeixien el seu llegat. En el trajecte que va de Quevedo a Antonio Ros de Olano, del rector de Vallfogona a Valle Inclán, o de Ramón Gómez de la Serna i André Breton als artistes/poetes lleidatans Enric Crous, Carles H. Mor o el mateix Benet Rossell, hi podem reconèixer, *après o avant la lettre*, les petjades de la genialitat excèntrica dels patafísics. Les tradicions del surrealisme i del teatre de l'absurd, i amb elles cert registre d'humor enginyós i estrambòtic empeltat del genial Ramón, Jardiel Poncela o la revista *La Codorniz*, no eren aliens a Benet Rossell. Ho corrobora que amb quinze anys, amb una bona colla d'amics trempolins del Centre Excursionista Lithines –amb el seu germà Joan Rossell [sic] fent-li costat i Conrad Cortada oficiant com a cap visible– participés activament en l'edició de la revista *La Trola* (Tremp, 1953), un artefacte verbal que hauria signat la mateixa encarnació de Ramón Gómez de la Serna, o col·laborés el 1957, amb dinou anys, al segon lliurament de la revista "estrambòtica" barcelonina *Lumáticos del plenilunio*. Per això mateix Benet Rossell va admirar, al llarg de la seva vida, el Postismo i els poetes postistes, segons em va confessar personalment repetides vegades. Considerava Eduardo Chicharro i Carlos Edmundo de Ory, als quals havia llegit amb escreix, dos espècimens de la nissaga de Rabelais i Alfred Jarry, iconoclastes, usufructuaris de Gómez de la Serna i de la poesia concebuda com a "idea delirant" o, per a dir-ho amb el verb surrealista de Louis Aragon, com a paraules-accions que flueixen arremolinades, talment una "imatge estupefaent" o un "laberint de despropòsits" agarrats a les mateixes barbes de la imaginació creadora.

Benet Rossell, "viatger errabund –com va deixar escrit Lydia Oliva–, caminant i andarec infatigable, poeta, dibuixant, cal·lígraf, artista, guionista, bibliòfil, col·leccionista de moltes coses, ballarí de tangos, cantant amateur de sarsuela, professor de francès a l'Índia, venedor d'aspiradores a Suècia, el mecanògraf amb major nombre de pulsacions per minut al París existencialista, teloner de Pandit Pran Nath, flautista ocasional de Vinoba Bhava, l'hereu espiritual de Gandhi: Benet Rossell, el creador, el geògraf, el topògraf i l'agrimensor de l'univers rossellià, el seu món interior". ■

Poètica d'un agrimensor d'estrelles

JAUME PONT
POETA

Deia Tristan Tzara, el gran mestre i fundador del moviment dada, que "el pensament es forma a la boca". Benet Rossell sembla no haver oblidat mai aquesta divisa mestra de dadaistes i surrealistes en els seus poemes. I el mateix podríem dir de les seves inoblidables *performances*, plenes d'un sentit de la imminència verbal i d'una pulsó intuïtiva inigualables. Amant de la paraula, escrita i dita, gran fabulista d'anècdotes quotidianes, Rossell sorprenia i obnubilava amb les seves històries imprevisibles properes al poema-acció. Com si la seva boca fos un mallarmeà gobelet de daus, la paraula benetiana es movia sacsejada per l'alegria i una eufòria verbal que acabaven abassegant-nos, inundant-ho tot de cap a peus.

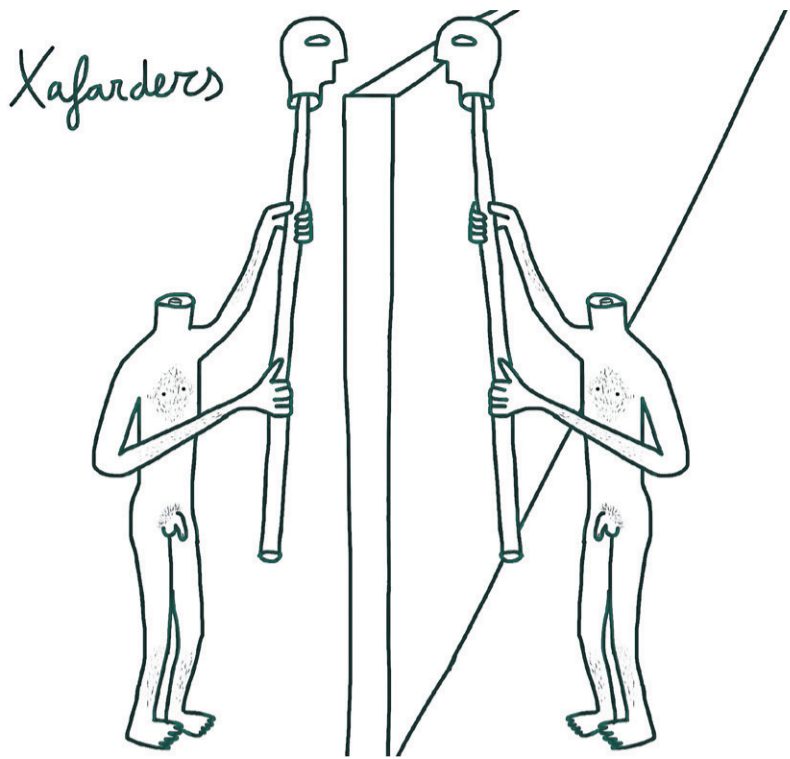
La follia, el somni, l'absurd sense fre

En la poesia de Benet Rossell, la realitat esdevé una construcció inseparable de la llibertat i l'exercici sense límits de la imaginació. Llegir-la, escoltar-la, ja sigui mastegant els mots dels seus "benifonemes", ballant "Lo garrotín de l'aumetlla" o descobrint els estels en la seva "Nit sonora", és una experiència que reclama, a cada mot, anar més enllà dels límits del poema. Per això el mestre d'Àger va conrear tantes arts, possibles i impossibles, del dibuix o la pintura a l'escultura, de la poesia i el cinema a la música, el ball o el poema-acció. Ell era un artista integral, investigador, viatger indomable –Àger, Tremp, Suècia, l'Índia, el Nepal, Nova York, Barcelona...– de paisatges materials i immaterials. Un pur agrimensor d'estrelles.

En la imaginació de Benet Rossell, sempre fregant la realitat crítica que s'amaga ben al fons del subconscient, prenen cos la follia i el somni, l'absurd sense fre, els espais excedents de les lleis que regeixen l'utilitarisme convencional. És precisament aquest desajust el que causa un sotrac, una crisi de consciència expressiva, estètica i moral, entre l'obra vista o llegida benetiana i el lector/espectador, descavalcat de la poltrona del sentit comú: el coixí de la rutina. Com en el poema "Arrel d'espai intransitable": "En el racó on em trobo / no hi ha cap cafè / ni cantonada / on hi puguis trobar el peix primordial / ni lluna ni mitja / balada de porró ponent / i crisantem esberlat / en llagrimaig podrit / en vòmit de nit passatgera / runes del temps / que s'amunteguen / i el somni mig ordenat / es desordena / en formes i colors definitius / que el travessen".

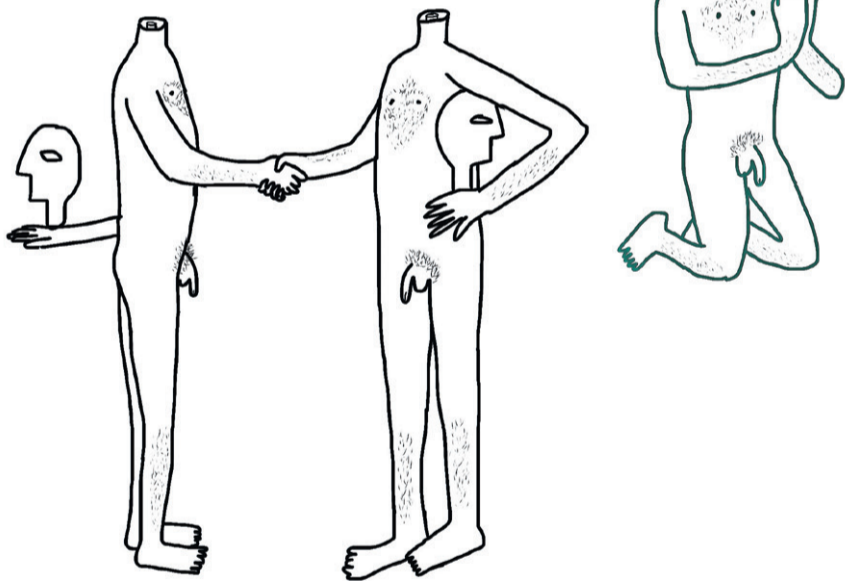
Els seus poemes de *Road Poetry* (2001) –publicats per Pagès, amb un pròleg impagable de Lydia Oliva que convindria recuperar– són tan lluny de la intervenció reguladora de la raó com a prop de l'automatisme, el reclam del *non sense*, l'absurd grotesc, les representacions dels somnis, els jocs lingüístics, l'atzar o la dislocació expressiva entre el real i l'imaginari. I tot això, és clar, al marge de qualsevol valoració programàtica. Perquè el poeta d'Àger és, sobretot, visceralment matèric, personal, lliure de traves alienes. Tot en ell flueix de manera plàstica, corporal, fonent alhora llengua i

Egocèntric

No es poden veure

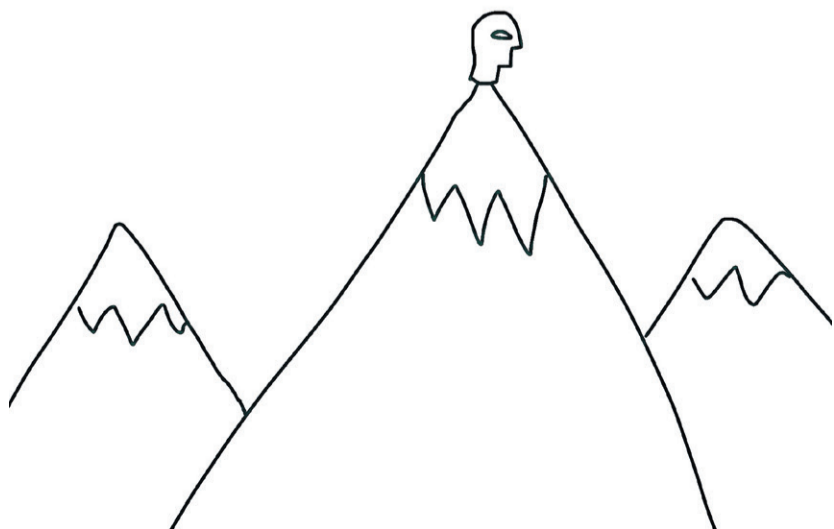

Juguen a pales de memòria

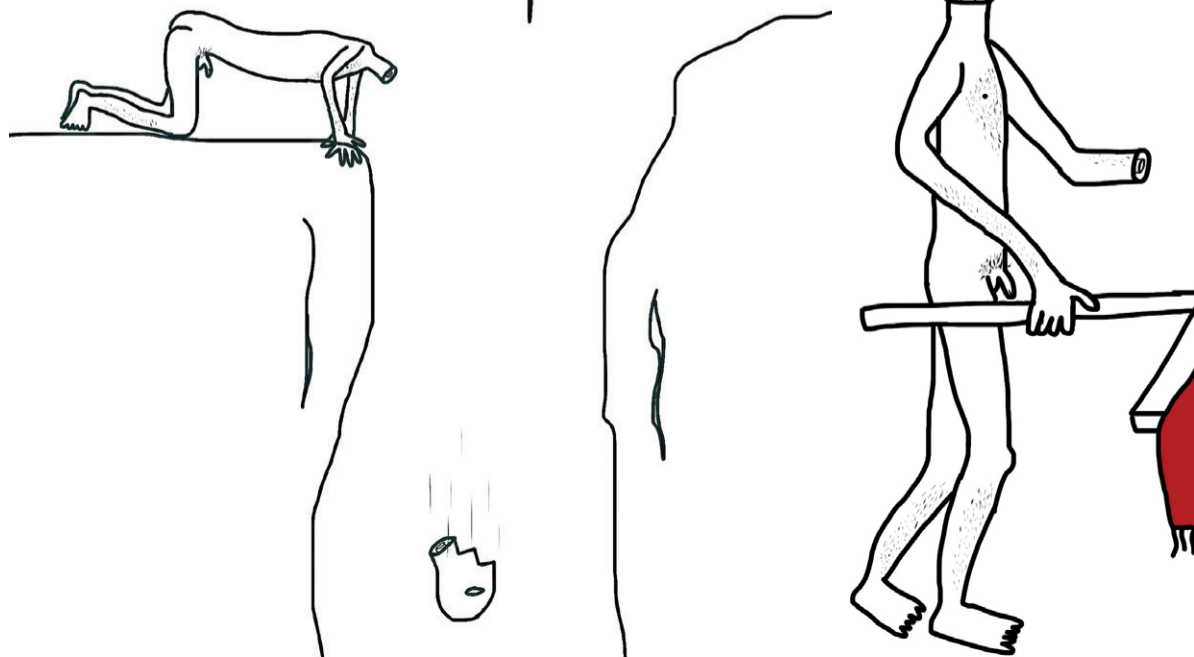

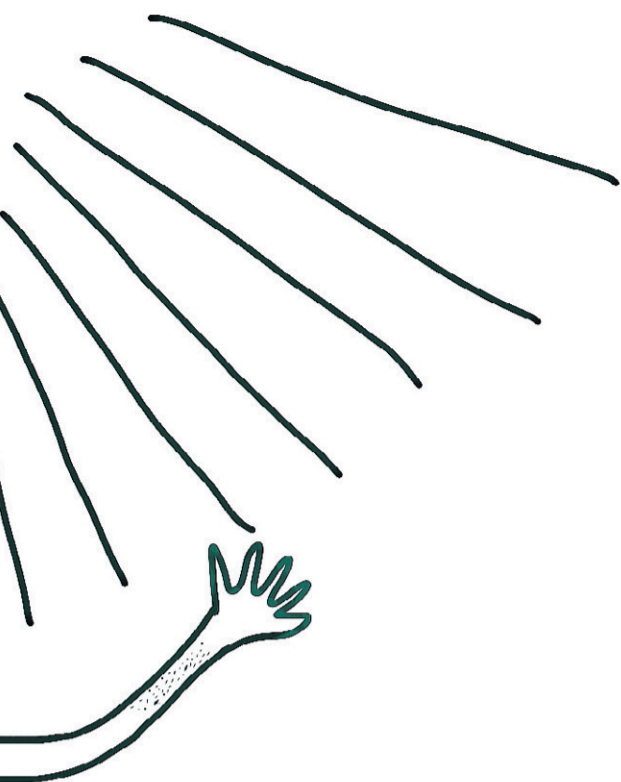
Passejant eb 5 sentits

~~Així~~ Cap a la muntanya

Cap a l'abisme

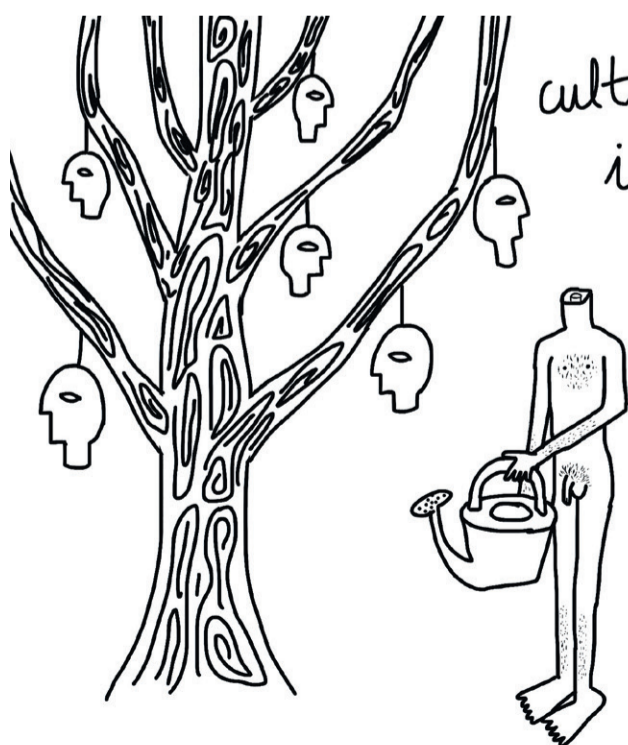
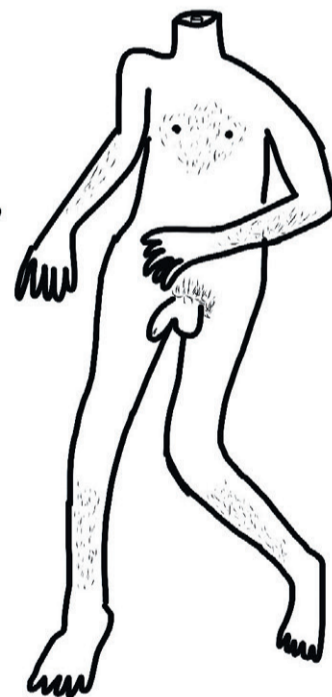
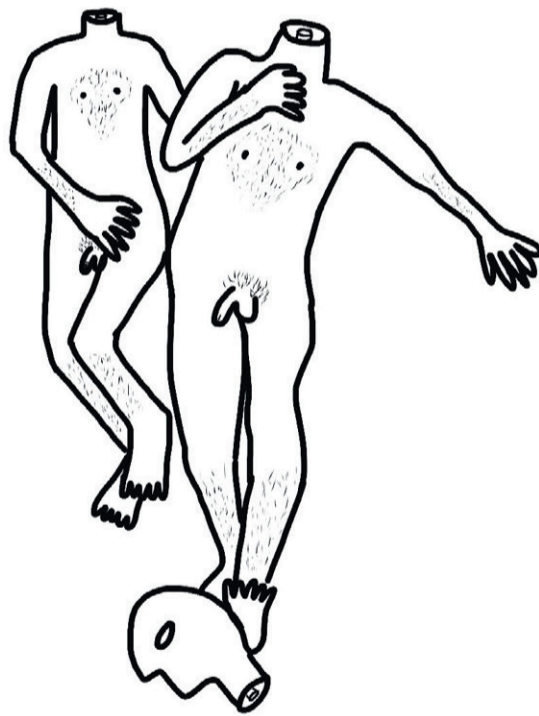
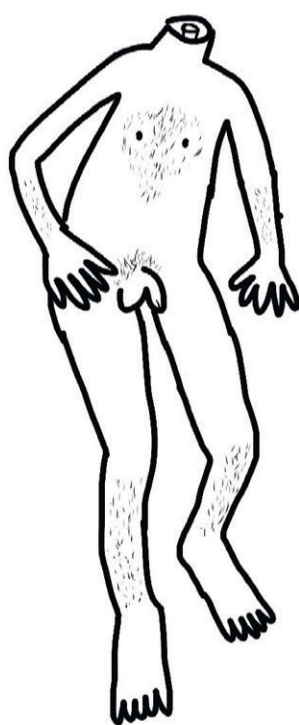
Espectacle
difícil de veure

Autoretrat

Es veu
Déu

Jugar sense cap

cultivant
idees

Joan Codina

HOMES INCISIUS I PAISATGES DE SECA

(Lleida, 1974)

Joan Codina treballa des de Guissona en plena Segarra. El paisatge d'aquestes terres de seca forma part de les seves accions que prenen el text com a eina per fer-nos reflexionar sobre uns entorns de vegades oblidats. Ens recorda que aquests paratges els podem contemplar gratuïtament malgrat vivim en un món governat pel consumisme rampant. També ens convida a degustar els fruits d'aquestes terres però, des de la ironia i la mordacitat, ens diu que no tot és comestible; les pedres, com les ametlles, de vegades poden ser amargues. Igualment, la paraula acompanya els seus homes decapitats, malferits, turmentats, confosos, inquisitius..., que en el fons ens retornen una imatge de nosaltres mateixos. De vegades ens poden ferir, però és una fiblada que activa directament el pensament. Són éssers que reflexionen sobre la vida, l'art i les misèries humanes. Sempre des de la simplicitat: traç negre sobre blanc, igual que les grafies antropomòrfiques que s'estenen en llargues corrues per dibuixos, pintures i escultures de Benet Rossell, que va passejar una garrofa per Nova York i va plantar una ametlla megalítica a la plaça de l'Escorxador de Lleida. ■

ANTONI JOVÉ

La brutícia

Sebastià Alzamora

La netedat

Proa, 2018, 90 pàg. Dibuixos de Julio César Pérez

TXEMA MARTÍNEZ

El darrer llibre d'Alzamora és un poderós clam a la reconstrucció sentimental a partir de la devastació

La *netedat* és el títol del darrer llibre de poemes de Sebastià Alzamora (Llucmajor, 1972) i, com habitua, la frase que el conté i el resumeix funciona en realitat a tall d'ironia, com en sentit invers, i aquesta netedat bé podria la brutícia, o la neteja entesa com un procés d'esterilització que gradualment arriba implacable i s'escampa pertot fins que fa surar aquella brossa a poc a poc acumulada en el fons d'una quotidianitat ara perplexa, d'un horitzó que ve fins a tu, fins a l'autor o el lector, d'una mar que t'envolta i t'agombola entre les restes d'un naufragi oblidat. Un procés de neteja, doncs, que fa supurar les ferides mentre les guareix, o almenys les manifesta i les perfila, en un exercici subtil d'esperança de cara al temps que al cap i a la fi és la nostra pròpia vida. En tots els seus poemaris anteriors ja vàiem aquesta conjugació perversa i afí amb el doblec de les coses: *El benestar* hauria pogut dir-se *El malestar*, com si també glossés un estat del benestar davallant-nos fins a l'estat de la putrefacció

humana, social, l'estat de l'individu que en l'exaltació de la seva naturalesa s'entafora en un col·lectiu informe, de relacions parasitàries, una veu hoste d'una altra veu, fins al paroxisme. *La part visible* –autoparodiada en aquest *La netedat*– s'escriu a partir de la part invisible de tot. I per a *Mula morta*, la mula viva, obstinada, que segueix llaurant i disseccionant la terra que l'ha parit.

La netedat s'obre pas, per entre la seva inaturable vertebració del dolor, des d'un principi i cap a un final que aviat ens adonem que estan connectats, com si un sol ull polifem, a gust de l'autor, els contingués i es focalitzés en un discurs centrat i que defuig les visions laterals, amb tot el que això implica d'exercici de reconstrucció, concepció intuïtiva, miratge versemblant, dels paisatges –físics, sentimentals– omesos. “La mort no ens ha de fer por, perquè és ara”, etziba ja a les pàgines inicials Alzamora, poc donat a titubejos poètics o existencials, com si mirés de córrer un teló que tot i així segueix apareixent al llarg del llibre, entre el son i la vetlla, entre l'insomni o l'encalç d'una pau interna que deixa cadàvers pel camí. A “Vestigis”, la primera part del volum, assistim a un aprofundiment de l'arquitectura poètica de l'autor, que sembla presentar aquests vestigis a mode de constants, i percussors, epifonemes, autèntiques conclusions, finals, de representacions de la biografia, petites joies morals que brillen soles. Són les restes intel·ligents d'un desconcert a les quals podrem agafar-nos: “No conec el meu nom quan tu el crides”, “Riure és una altra forma d'agonia”, “Vora el temple, anhelaven la taverna”, “El passat

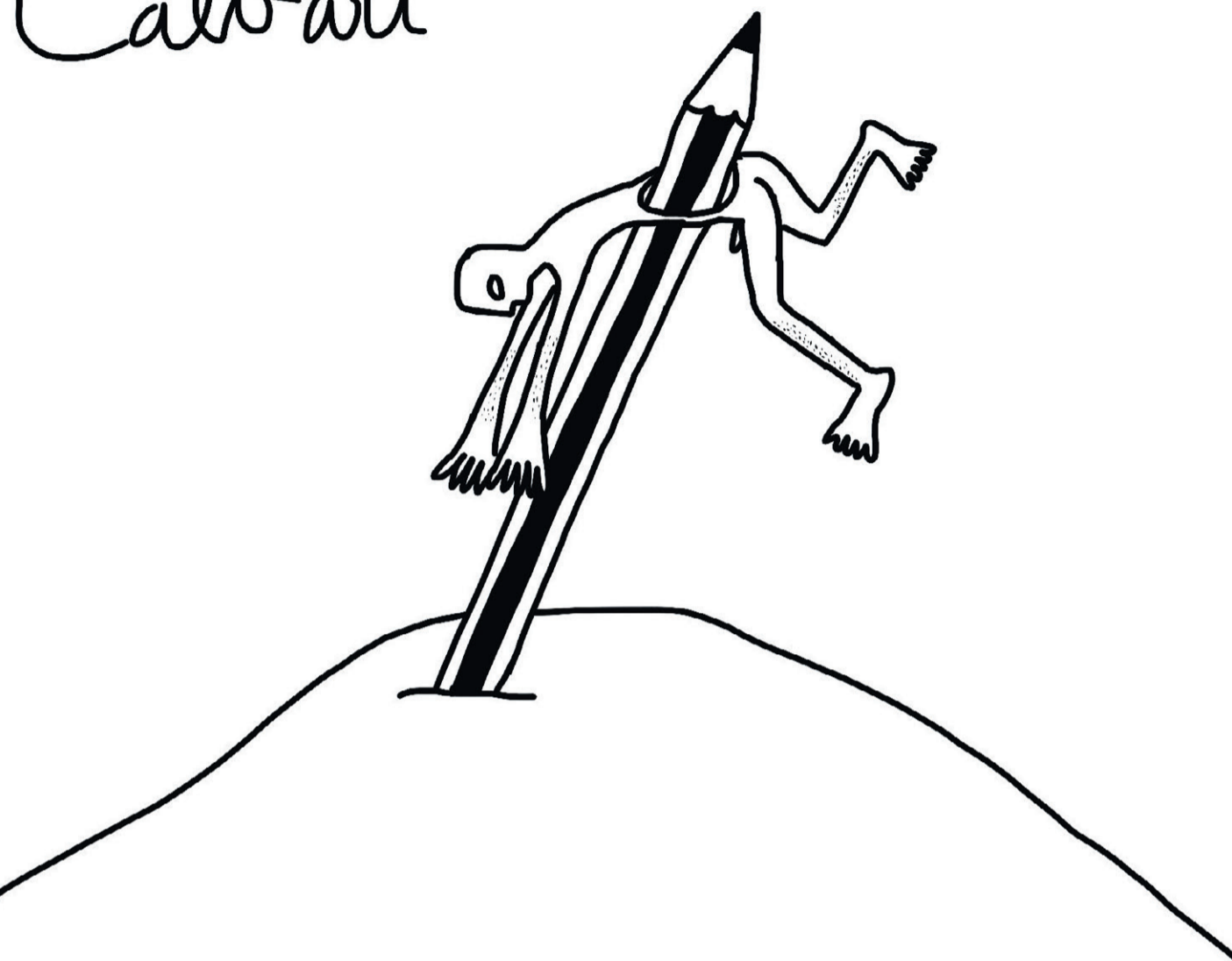
és retràctil, com un cuc”. Tot es construeix, també, en una melodia de rimes i sons i conceptes creuats i repetits com un psalm, perquè el prec s'estiri com en una tornada infinita, perquè la música funcioni com funciona en aquest llibre el cinema (no en va l'epígraf que l'obre és Bogart parlant a *The big sleep*), entenenent el verb *funcionar* com rendibilitzar, literàriament i personalment, el poder que una paraula desferma. A la segona i la tercera parts, reconeixem millor, els seus lectors, l'Alzamora juganer i escodrinyador de les parts pel tot. A “Animals”, podem treure-li la essa i pensar que, un de sol, els encarna tots, humans i inhumans inclosos, esclar, i així reconèixer-nos en les etopeies que el poeta traça a mode de mirall de fira, projectant de fet una imatge que és la més exacta de la nostra corporeïtat. I a “Marines” es manifesta, esponerós, l'Alzamora illenc, aquí sí literalment esbossant un horitzó esquartrat, transsumpte de si, com maldant per recompondre's.

La netedat es clou amb “La netedat”, poema riu, immens, selvàtic, definitiu, que amb aparença endreçada neix, s'allargassa i ho impregna tot, riu delta mar, anant cap endarrere a cop de pinzellada generosa, i immatisable per res, fins que en la seva digestió deixa un escenari devastat, evaporat, que en el seu eco, o relectura, o el lipsi que es conclou retornant al seu propi origen, refon cada idea, imatge, paraula, nom, en un nou encuny: “La netedat la tens o et cau damunt,/ recer, esvoranc, cinisme, indignitat/ de la memòria, quant tant d'esforç/ he invertit a esborrar-la i a morir.”

Mantenir una conversa amb un mateix

Calvari

En la selva de la lógica

Ludwig Wittgenstein
Tractatus logico-philosophicus
 Editorial Tecnos, 304 p.

LORENZO PLANA

Reedición del gran clásico filosófico que dio
 vuelo a los caminos de la lógica

El *Tractatus logico-philosophicus* de Ludwig Wittgenstein (1889-1951) es una de las grandes obras de la filosofía de todos los tiempos. Su singularidad posee un remarkable valor aquiescente, en el sentido de que desde su publicación en 1922 (año prodigioso en que también emergieron el *Ulises* de Joyce, *La tierra baldía* de T.S. Eliot y *Las elegías de Duino* de Rainer Maria Rilke) los avatares de la lógica se fijan en él con firmeza, como corresponde a un clásico de su envergadura. Esta traducción, introducción y comentarios han sido realizados por Luis M. Valdés Villanueva, facilitando notablemente la aproximación a la obra de Wittgenstein. También viene recogido aquí el memorable prólogo que Bertrand Russell escribiera para la primera edición.

Los movimientos de esta suerte de partida de ajedrez agigantada resultan enrevesados y seductores. Nos llevan a forzar nuestras mentes en un ejercicio perturbador y duro que acaso sea la clave: si importa la experiencia de atravesar el *Tractatus* es porque nos descoloca intelectualmente, obligándonos a repensar el mundo de otra forma. Resulta imprescindible prestar atención al pequeño prólogo del propio Ludwig Wittgenstein porque en él queda señalado aún en germen el carácter bicéfalo de la obra. Para empezar, se dice que “no es este pues un libro que pretenda sentar doc-

trina: su objetivo lo alcanzaría si procurase placer a quien lo leyera comprendiéndolo”. Luego, asegura que la obra muestra que el planteamiento de los problemas de la filosofía descansa en una mala comprensión de la lógica de nuestro lenguaje. El libro busca trazar un límite a la expresión de los pensamientos. Pero ese límite solo podrá trazarse en el lenguaje. Menciona todo lo que debe a las obras de Frege y de Bertrand Russell. Pero lo realmente sorprendente aquí es que Wittgenstein entonces asegura que ha resuelto los problemas de modo indiscutible, llegando a la verdad de sus pensamientos. La otra cara de la moneda es que comenta “cuán poco se ha conseguido una vez que estos problemas se han resuelto”. Entrevemos aquí la bipolaridad que caracterizó a una persona siempre al borde de la locura, atormentado por el trato recibido por parte de su padre, cabeza de una de las más opulentas familias del imperio austrohúngaro, descendiente de judíos centroeuropeos que, unas generaciones atrás, habían abrazado el catolicismo.

Todo lo que envuelve al *Tractatus* denota una noble y extraña rigidez, casi con exageración, si bien el argumento general desemboca en el famoso “De lo que no se puede hablar, hay que callar la boca”. Aquí surge el otro aspecto, el que bebe de la melancolía de la Viena en la que se crió Wittgenstein. Se observa cierto empuje marcial en los pasos y reveses de la obra de nuestro filósofo, pero ese aire forzado y rebelde deviene en el hecho de que queda al fondo un eco misterioso, aunque preciso. Ese eco tiene que ver tal vez con la propia personalidad herida de nuestro gran escultor de ideas. El caso es que el resultado es avasallador. Todo el trayecto vital estrambótico de Wittgenstein se nos antoja literario, pero es hermoso detectar una ebriedad no menos literaria en su propia obra cumbre. De algún modo, la sobriedad glacial y exacta crea una irrealidad que logra agudizar nuestros sentidos. ■

Al llindar del desig

Michela Murgia
Una relació perillosa
 Traducció de Mercè Ubach. Proa, 256 p.

MARISA TORRES BADIA

Una anàlisi clarivent de les relacions
 emocionals i dels tabús socials

Heus aquí la nova proposta de Michela Murgia (Cabras, Sardenya, 1972), una novel·la que duu a una anàlisi minuciosa el difícil món de les relacions personals i que sotmet a judici conceptes com el mestratge, el desig i la llibertat. A Itàlia Murgia no deixa indiferent ningú, ja que desplega la seva energia reivindicativa en diversos fronts, de l'independentisme sard (va ser candidata a la presidència de l'illa) al feminisme, passant fins i tot per una revisió crítica –ella és llicenciada en Teologia i Filosofia– del catolicisme.

Ara ens arriba *Una relació perillosa*, traducció de la seva novel·la publicada a Itàlia amb el títol *Chirú*, nom d'un dels personatges protagonistes, on com ja es feia a la seva primera i premiada novel·la, *L'acabadora*, s'aborden diversos tabús socials. Va ser el 2009 quan Murgia debutava com a novel·lista amb aquesta obra de tints autobiogràfics ambientada a Soreni, un petit poble de la Sardenya dels anys cinquanta des del qual acarava un dels grans tabús col·lectius, la mort, i tot un món atàvic marcat per emprems ancestrals i falsos valors.

Comparada amb *L'acabadora* –obra que en molts pocs mesos va convertir-se en tot un èxit de públic i crítica, i va merèixer els premis Dessi, Viadana, Alassio, Cità di Cuneo i el prestigiós Campiello–, *Una relació perillosa* ofereix una visió diferent, tot i que el rerefons personal i el substrat de l'illa segueixen presents en aquesta novel·la volgutament més cosmopolita. D'una banda, trobem els ambients, les localitzacions espacials, el món del teatre i la música, que li serveixen per posar a la picota el món de les aparences; de l'altra, reconeixem de bell nou el gust per la bona escriptura, el pes de les arrels personals centrades en una realitat tancada i petita: reconeixem, en definitiva, la Murgia en tota la seva essència.

Des del fons de la turbulència emocional dels protagonistes, diríem que a *Una relació perillosa* l'autora ens regala esmolades reflexions sobre l'excel·lència i la mediocritat, la família i les atraccions afectives, els convencionalismes socials i els torbadors desgavells que sacsegen l'ànima. La relació amb els pares contemplada amb ulls d'infant, la gelosia amb el germà, el masculisme, les relacions de poder a l'univers professional i personal, tot es treballa amb aparent senzillesa i, el més important, amb una prosa captivadora que atrapa el lector de manera tan poderosa com subtil i intel·ligent.

La novel·la amaga molt i suggereix encara més. I, en efecte, és aquesta voluntat de suggeriment la que enganxa el lector i el fa arribar delerós al final. Com ha notat la crítica, de vegades es pot tenir la sensació de que no passa res. Però l'autora no busca la tòpica història intrigant, segurament perquè el *tempo* de la novel·la és el *tempo* del desenvolupament vital de dos personatges, l'un de divuit anys i l'altre de trenta-vuit. I, al bell mig, una dona cultivada i enlluernadora que escull un jove per iniciar el seu mestratge i, amb ell, un viàtic en què el joc de la seducció i la tensió sexual batega al temps que es manifesten, com si fossin ferides obertes al cor dels personatges, tot un seguit de prejudicis socials.

Michela Murgia confessa ser conscient que dins les seves novel·les un dels temes principals és la transmissió de les herències simbòliques. Ho palesava a bastament *L'acabadora* i ho palesa ara, un cop més, *Una relació perillosa*. I és segurament en el marc d'aquesta herència a la qual fa al·lusió l'autora que el lector pot gaudir d'una de les fites més importants de la novel·la: la voluntat de transmetre el coneixement. No en va, Murgia recorda que allò que les sirenes proposen a *Ulisses* no és el plaer, sinó la descoberta del coneixement. I sens dubte aquesta seria la darrera, i potser la més important, de les lliçons que ens regala l'escriptora sarda a *Una relació perillosa*. ■

«Assum est, inquit, versa et manduca»¹

Al Joan «de Garcia», in memoriam

Assages el moviment de treure i posar el peu als pedals d'una Pinarello Dogma. No s'assembla gens a la teva, la que mires cada dia des de fa vint anys, recolzada a l'entrada de la rectoria amb les rodes desinflatades i amb regust de pols. Has omplert un bidó amb la beguda energètica que et va recomanar el fill de l'Emili, qui t'ha deixat la bicicleta. Ell no et diu mossèn Poblet, només alguns veïns d'edat et criden pel malnom. Simplement mossèn Joan o pare Joan. Tu et qüestionaves si seràs capaç d'acabar la ruta de setze quilòmetres que et cruspies com qui resa tres parenostres.

En tens setanta i menges a tothora. Peses noranta quilos i ningú no recorda el mite de Montcada i Reixac. Ara els del grup ciclista parlen d'EPO i transfusions de sang que milloren el rendiment. També de motorets dins dels quadres de carboni. I les comes? Vols enretirar del pensament l'Emili Novell i el Pepito, intents oblidar la confessió de l'Anna Guillaumet, la dona de l'Emili. Tornes a pensar en la Maria, com vint anys enrere, quan encara.

Et senyes i t'encomanes al patró del poble. Al Tour de França corria un ciclista holandès que t'agrada molt i es diu igual que el màrtir, de cognom Ten Dam. Et sona a comandant nazi. Si aconseguies finalitzar el repte et mereixeràs una corona de llorer. Aquest any ha guanyat per primera vegada un corredor britànic. Però va néixer a Bèlgica i el seu pare era australià. Avui està tot barrejat i et sap greu.

Fas una volta d'escalfament per desentumir els bessons. Ja et notes cansat i comences a pensar en els pecats que es masteguen, cuits a foc lent. Vols aturar aquestes idees i t'encamines a la pujadeta que et durà a la Vall de Sisó. Als pocs metres el desnivell s'accentua: et fa dubtar però et concentres en la carretera i buidar el cap de noses. Agafes embranzida passades les granges del Ramon del Ranxo i enfiles el camí de la Plana dels Canons amb alè redemptor. El tros que ve, per on es perd el camí de les Ànimes, t'ajuda a omplir els pulmons. Et distreus amb els sorollets que vesteixen la tarda de més calor, t'hi obligues perquè encarraràs aviat la part complicada. Esbufegues i vols mantenir un ritme suportable. La pantalleta marca pocs quilòmetres per hora. Jugues constantment amb el canvi de marxas que entra com l'ungüent de la psoriasi. Tornen els pecats, aquest cop els teus, els de quan encara i els d'ara, que són més de pensament i d'omissió. Mires el voltant: dos masos et fan badar i avances una cinquantena de metres. En un revolt poc pronunciat rumies com atacar el pendent:

t'aferres a la part recta del manillar, el cap cot, i et prohibeixes escodrinyar la durada del martiri. Algunes llàgrima vessa dels racons dels ulls, salades com la suor. El cos et crema i pugues un parell de pinyons sense variar la posició. Quan certifiques la desaparició de les canyes i herbotes que delimiten l'asfalt, topes amb el cartell del camí de l'Estalin. Igual que els altres, et dius amb un fil de bava. Temps enrere hauries abordat la pujada de la manera anversa: com «el Canibal», martellejant irat les bieles. Hauries sostingut la màquina nerviüda, balancejant-la amb el vaivé del cos. Aleshores pecaves d'obra: els braços com timons i la força centrada en els quàdriceps i els bessons, en la inclinació del tronc, com quan encara.

Desencaixes el peu de la cala, glopeges del beuratge màgic i notes els rajos del sol que s'infilten pels forats de ventilació del casc. Reprens la marxa vermell perdigot i encares una zona amb revolts planers que descobreixen els camps de presseguers a una banda i l'extensió de la plana a l'altra. Has arribat al punt més elevat del terme. L'excés de grava i uns forats al paviment t'alerten d'una possible caiguda o punxada. Penses en el destí: has de purgar o repreguntar-te la intersecció del bon Déu en les quotidianitats dels seus servents. Et deixes anar com un suïcida i recorres tres-cents metres abans de creuar el pont de l'autovia. Superes la por, salves els tobogans ben asfaltats i goluts per als rodadors. La teva especialitat d'abans, de quan encara. Al trencall del camí de la Serra Montull et tornen els dubtes per haver accelerat en el fals pla de la Predicadera. Mantens el ritme i t'adones que estàs resant. El mateix que li vas assignar a l'Anna: Parenostres i Actes de Contrició.

Agafat a la part corba del manillar, voles en una posició endimoniada entre presseguers, pereres, algun ametller. L'aire entra de cara i s'afegeix a les forces adverses. Flaires la fruita madura mentre esprens el potencial dels dos plats i els deu pinyons fins el camí Real. Tornes a pensar en l'Emili i el seu amic, en l'Anna, i en la Maria i en quan vosaltres dos encara. Has arribat al poble i tot segueix igual. Baixes pel carrer llarguíssim de tres noms i que també és un misteri. Mastegues el silenci de sempre, li dones tres voltes i te'l vols menjar. ■

1. Segons la llegenda, sant Llorenç va pronunciar aquestes paraules («Rostit està, sembla, gira'l i menja») mentre era cremat viu en una graella a prop de Roma.

MARC MASDEU
ESCRITOR

ROBERT CAPA EN COLOR

EXPOSICIÓ
FINS AL 27 DE GENER
DE 2019

#CapaCaixaForum
www.CaixaForum.es

INTERNATIONAL CENTER OF PHOTOGRAPHY

CaixaForum Lleida

Humphrey Bogart i Peter Lorre en el rodatge de 'La burla del diable', Ravello, Itàlia, abril de 1953. © Robert Capa/International Center of Photography/Magnum Photos